

GAZETA

Palatul Cultural

55

Arad

ANTIREVIZIONISTA

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
ARAD, Str. Nicu Filipescu 30. - Telefon 699

Organ săptămânal de documentare
Redactor și proprietar: ISAIA TOLAN

ABONAMENTE: Pe un an 130 lei, pe 6 luni 70 lei
Autorități, instituțiuni, întreprinderi 500 lei.
Autorități și instituțiuni sătești 200 lei.

Altă îndrăzneală

Deunăzi — precum se știe — ziarul iredentist „Erdélyi Hirlap” din Arad ne muștra că nu ne împlinim obligațiile luate față de minoritari prin tratatul de pace, și ne dădea ca exemplu de tratament minoritar gestul Ungariei, care „fără să aibă un număr mai mare de minoritari români”, a înființat totuși o catedră de limba română la Universitatea de la Seghedin (o catedră — după cum am mai arătat — pentru pregătirea spionilor ce ni-i trimit ireștia ungurească 'n România, înființată fiind de Universitatea de la Seghedin, zisă în limbaj iredentist „Universitatea de la Cluj”, este un cuib de spioni).

Acum ni se dă ca exemplu de tratament minoritar — prin „Temesvári Hirlap” — marea concesie despre care am mai vorbit, făcută de Gömbös germanilor din Ungaria.

E vorba de inovația ce o va face guvernul unguresc în noul an școlar, de a îngădui să se explice unele lecții și pe nemțește în școlile primare din satele germane.

Refineți bine: Să se explice numai și pe nemțește, nu să se vorbească în limba maternă elevilor nemți!

Uriașa aceasta concesie e arătată de gazeta iredentistă dela Timișoara drept exemplu de tratament minoritar, într-o țară ca România, care ține pe cheltuiala școlii primare cu limbă de vorbire germană, maghiară, ucrainiană, rusească, bulgărească, etc., cu învățători de-același neam. Într-o țară unde minoritarii au toate posibilitățile de prosperare economică și toate libertățile ce se pot închipui, sfârșind cu-aceea să lucreze pe banii statului și 'n „statul” statului în contra statului și rabdă și îi ghiftuiește.

„Temesvári Hirlap” nu se adresează însă numai statului român. Adresează deasemenea și germanilor dela noi, și-anume cere de la el ca după această bunăvoință a guvernului Gömbös, să plătească consecințele și să colaboreze cu minoritatea maghiară.

Noroc că deși presa maghiară dela noi nu suflă niciodată niciun cuvânt despre asiaticismele tratatului germanilor din raiul iredentist, germanii dela noi știu să se mulțumească și să se mulțumească regimului din Ungaria, și consecințele au de tras.

Recensământul dela 31 Dec. 1930 ni-a dat despre progresul românesc din orașele Ardealului date îmbucurătoare. Pretutindeni populația românească a crescut văzând cu ochii. Dar recensământul acesta nu e suficient. Trebuie să ajungem unde-s ungurii, ca să ne putem da seamă de realitatea românească din aceste orașe. Ne trebuie o statistică exactă a ceea ce reprezentăm, a ceea ce am realizat dela desrobire până astăzi sub raport economic, cultural, social; o statistică a proprietăților, a profesiunilor, a absolvenților de școli cu slujbă și fără slujbă, a stadiului românizării instituțiilor publice, a repartiției etnice a beneficiilor ce le dă statul cetățenilor sub o formă sau alta (debite de tutun, concesiile, licitații, etc., etc.), a căsătoriilor mixte, a românizării sau desromânizării ce s'a făcut prin ele, ș. a. m. d. Până nu vom vedea că progresul ni se vedește și în toate aceste privințe, n'avem de ce ne bate pieptul. Ne temem dimpotrivă că dăm în privințele acestea înapoi ca racul. Și primejdia cea mare nu e asta. Ci că ne împăcăm cu-această situație.

E aproape pretutindeni în orașele noastre un jalnic compromis cu minoritarii centrifugi, o înspăimântătoare cucerire a ceea ce se cheamă spirit francmason.

La Arad, fosta comisie interimară a făcut funeralii municipale lui Bela Barabás, dar fiindcă s'a opus partidul maghiar a refuzat să boteze o stradă cu numele lui Barthou, și fiindcă nu le era pe plac francmasonilor a refuzat să dea unei străzi fără nume numele lui Lueger, protectorul din întâmplare antisemit al românilor din robia maghiară; a refuzat deasemenea (noroc că n'a avut timp să-și dea refuzul și oficial) să admită Ligii Antirevizioniste să ridice pe bulevard o cruce — fiindcă crucea n'are ce căuta într'un oraș francmason, și Aradul e fără discuție cel mai francmason dintre orașele din Ardeal — în amintirea martirilor români din oraș și județ, căsăpiți de unguri la 1918 și 1919; a căutat apoi, fiindcă i-a cerut-o membrul din comisie Czettel, să dea afară pe rurali, adică pe ro-

Fraternizări primejdioase

mâni, din slujbele municipiului, și a izgonit la cererea aceluiași avocat și negustor de lemne pe Mojii ce vin aici cu lemne ieftine. Dar câte asemenea isprăvi n'a făcut această răposată comisie! Și câte isprăvi ca ale ei nu fac în orașul acesta ceilalți români cu răspundere, orbiți aproape tot al doilea de loja masonă! Acum în urmă veni și rândul gazetarilor — al câtorva excepții dintre gazetari — ca să 'ntregească cu tripoul lor hora înfrățirii cosmopolite. Și 'n vreme ce Zima și cu Falus al său dela Camera de comerț patronază sărbătoarea acestei înfrățiri, se judecă la Arad nu mai puține de opt procese de spionaj!

La Orade, așijderea. Nu ține să răspunde într-o singură prăvălie minoritară altfel decât ungurește, (și-s aproape fără excepție evreiești), în tramvaie, în autobusele ce duc la Felix, în unele oficii publice chiar, nu auzi decât boscorodeală ungurească, și 'n

vremea asta se pune la cale cu evrei ungurești înfrățire româno-maghiară, oficiată în limba lui Arpad.

La Sighet suprema oficialitate românească, prefectul român, s'a înhăitat cu toți dușmanii neamului, încât a ajuns — adevărată minune — să fie azvârlit din fruntea județului.

La Mediaș ungurii au făcut progrese sub stăpânirea românească mai mult ca 'n toți anii dela Arpadieni până la 1918. E și-acolo înfrățire româno-maghiară. Și datorită ei Mediașul are astăzi pentru 'ntâia oară ajutor de primar ungur, consilieri unguri.

De prisos să mai vorbim de celelalte orașe. Pretutindeni căsătorii mixte, cu odrasle crescute în limba și 'n spiritul pusteii ungurești, și pretutindeni „înfrățire” și spirit mason.

Așa stăm. Mai rău decât rău, fiindcă de nicăieri nu se vede o

Atenție, s'au sporit câinii turbați!

— Câinii ce scapă peste granița trianonică mușcă în fiecare an în țara ciuntită de două ori atâția oameni ca 'n Ungaria mare

Titlul și subtitlul acesta e al unui lung reportaj din „Magyar-ság” dela 7 Sept. crt., în care se arată că se tratează anual de turbare la institutul antirabic dela Budapesta 10-12 mii de oameni, și că directorul institutului, dr. Emeric Ajtos, spune despre această sporire a turbaților din Ungaria următoarele:

— „Sporirea îmbolnăvirilor de turbare poate fi și ea pusă în sarcina dictatului de pace dela Trianon. Hota-rele au fost trasate cu compasul și cu rigla, nicăieri nu este graniță naturală, care să pună piedecă strecurării permanente a câinilor vagabonzi. În ținuturile ocupate autoritățile nu iau nici cele mai elementare măsuri sanitare. Câinii turbați își fac acolo de cap în dragă voie, și în vagabondările lor se rătăcesc și aici. Aici, firește, molipsesc unul după

altul animalele domestice, și răspândesc turba într'un cerc larg.

„In contra procedurii balcanice a vecinilor noștri nu e niciun mijloc de apărare. Dacă ținem seamă că țara ciuntită de astăzi e numai a treia parte din Ungaria mare, față de cele cinci-șase mii de turbări ce erau în anii de pace, sporul de acum al turbărilor (din Ungaria, n. tr.) este nu de-o sută ci de 300 la sută.”

Așa glăsuiește insul care lecuiește pe unguri de turbare. Nici că 'ncepe îndoielă că tot lecuindu-i, a turbat și el de-abinelea. În capul d-lui Ajtos mai colcăie însă și alți microbi. Microbii sfrenței. Și am vrea să știm dacă și-aceia au vagabondat până la Budapesta tot de peste granițele trasate cu compasul și cu rigla.

Răvașe

O femeie din rajul horlist, mamă a cinci copii, anunță prin mica publicitate a gazetei budapestane „Magyarország” că-și vinde una dintre cele cinci odrasle ca să scape pe celelalte patru de foame.

Gazetele maghiare dela noi nu vor sufla nici despre tragedia asta nimic.

Generalul Gömbös a voit să-și câptușească parlamentul zis al reformelor — sărmane reforme făcute de latifundari și de unelte lor! — cu „reprezentanți ai ținuturilor ocupate”, și a brodit-o rău din cale afară: unii dintre acești deputați s'au dovedit că n'au cetățenie, alții că-s cetățeni frauduloși, și iarăși alții că-s exorcii-exorcilor. Acum tocmai s'a emis de către parchetul din Budapesta mandat de arestare împotriva unuia dintre ei — împotriva lui Kauffmann Moizes alias Kenyeres Miklós — pentru nu mai puține ca 12 crime și delictel!

Kenyeres acesta, cunoscut din alte relatări celitorilor noștri, era știut la Budapesta ca unul dintre notorii teroriști ebredistiți, antisemiți, și a făcut afaceri cu oamenii regimului în baza aceasta. Pe urmă, după ce l-au ales în primăvară deputat, s'a aflat că-i evreu, că-i fiu al rabinului din Beliu Bihorului românesc, că-l cheamă Kauffmann, și că și-a falsificat religia și numele. Acum au aflat și autoritățile noastre ceva despre el. Că-i cetățean român înscris în regulă în liste la 1924, fără să-și fi cerut cetățenia, și, fără să-și fi fost dela 1918 încoace pe teritoriul revenit României. Cine l-a 'ncetățenit și cum, e un mare mister.

Să ne mai mirăm?

Nu-i de mirare nimic. Listele noastre de cetățenie sunt pline de asemenea frauduloși. Deunăzi fu la rând „Ale a” Kiss, care a stat patru ani director de abator la Arad cu cetățenie falsă. Ieri se descoperi cazul Kenyeres-Kauffmann. Acum se descoperă că individul Rona, căruia i s'a dat de către primăria Aradului concesiile pentru stagiunea viitoare a teatrului municipal, e așijderea cu cetățenia în nereglă. Și câte nu-s aceste cazuri, dela Curtici până la Nistrul iar sancțiunile nu se văd nicăieri.

Dimpotrivă. Acum veni 'ndrumare la autoritățile din provincie să completeze listele celor cari cer cetățenia cu indivizii cari au uitat s'o ceară. Și toți câți nu o au se vor grăbi să spună că uitaseră. Ba bine că nu!

O expansiune arădană peste Tisa

III

Dialectele „cumane” din limba maghiară

Dintre dialectele limbii ungurești, cu al ciangăilor din Moldova nouă la mână, niciunul n'a dat linguiștilor și istoricilor unguri atâta bătaie de cap ca dialectul așa-zis „poaloșesc”, vorbit în nordul dintre Dunăre și Tisa al Ungariei de azi, pe Dunăre între Vaș și Bratislava, și în toată partea Slovaciei, până către Coșije, învecinată cu aceste locuri ungare de astăzi.

Discuția iscată cu privire la dialectul acesta e de aproape o sută de ani, și n'a putut să ducă decât la o singură concluzie: că dialectul „poaloșesc” nu este limitabil, fiindcă trece și în raza celor mai multe dintre felurile de vorbire ungurești.

Iar fi interesat de sigur

mai de grabă altceva pe cercetătorii acestui fenomen de limbă: explicația lui, la care însă n'au putut s'ajungă nici până astăzi, decât această constatare care nu-i putea de loc încânta. Și nu-i putea încânta constatarea că acest fel de vorbire e atât de răspândit încât rivalizează cu limba ungurească neaoșă, pentru că dialectul așa-zis „poaloșesc” se caracterizează tocmai prin cel mai rezistent refractarism față de spiritul limbii ungurești, față de cele mai elementare legi ale acestei limbi.

E de ajuns ca să ne convinsem de asta, să reținem câteva numai, principalele, dintre caracteristicile acestui idiom.

-vel (prepoziția românească: cu): komámval; în loc de komámmal: (contaminări: reggel, în loc de reggel), — cf. „Gömör vm.”, l. c.; lábval, kézvel, cf. „Nograd vm.” l. c.

Asimilări: melátod (meqlátod), ullesz (ugylesz), tennap (tegnap), gyere ekis tánczra (egy kis), cf. „Gömör vm.”, l. c.; gyalló (gyarló), pegy hortemontam (pedig hogy megmondtam), l. c.; annak (adnak), ep pár (egy pár), cf. „Nyitra vm.”, l. c.

Articolul întrebunțat în Nitra tocmai cum nu trebuie (se folosește astfel: az înainte de vocală, a înainte de consonanță); a ökör, az gazdával, aután, — cf. „Nyitra vm.”, l. c.

Metateze: ettétek, în loc de fitelek; tuktat, în loc de kutat; în Nograd; iszkra, în loc de szikra, în Nitra.

Fără să ne mai exindem aci și la altele dintre particularitățile nenumărate ale idiomului, caracteristice deasemenea pentru că depășesc raza așa-zisului dialect „poaloșesc”, vom mai remarca numai vocalismul acestui fel de vorbire ungurească. Limba maghiară n'are diftongi și triftongi (prin contaminare dela ea, lipsește după consonanță și din româneasca noastră din Ardeal diftongul sau mai corect triftongul OA, UOA: moară). La fel cu dialectul ciangăilor din Moldova (cf. Jernei l. c.) dialectul „poaloșesc” e plin de diftongi și de triftongi, barbarizați însă din pricina transplantării într-o limbă care nu putea rosti astfel de sunete prin excelență dulci.

pesta: háromszer, ötszer, nálunknyi, másszer (máskor), — cf. „Gömör vm.”, l. c., și „Nograd vm.”, 168; la Ciangăii din Moldova: hajszável, nénémnál viznál, — cf. Jerney, „Kel. ut.”, 27, și Gegő, „Moldvai ut.” 21, 27.

Alte particularități stridente: Rotacismul, în Nograd: verő, în loc de velő (cf. „Nograd vm.” l. c.)

Posesivul neunguresc, exprimat și cu sufix și cu pronume: enyim kalapom (pălăria mea, — în loc de kalapom), — cf. ibid.

Neasimilarea sufixului -val,

Explicații cari nu explică nimic

Este dar evident după atâtea fundamentale abaferi dela adevărata limbă maghiară, că cercetarea acestui fel de vorbire trebuia să pună în mare încurcătură pe istoricii și pe linguiștii unguri.

Majoritatea lor au căutat fenomenului o explicație la cumani; alții în vechea ungurească, uitând să facă comparație cu întâiul document de limbă ungurească, cu „Hallotti Beszéd”, care are și conjugare cu compliment direct și sufixe de aceeași categorie cu vocalele din cuvânt.

Cei cu explicația cumani

Fiindcă nu s'a ținut seamă de influența slovăcească și românească

Discuția a rămas astfel până astăzi fără concluzii, tot așa cum nici până astăzi nu s'a ajuns la o concluzie în chestia săcuilor.

Ea ar fi înaintat, de sigur, și poate s'ar fi apropiat de adevăratul răspuns, dacă nu se eliminau din controversă toate părțile cari se impuneau dela sine cercetate. Astfel pentru unicul motiv, găsit abia pe

urmă, că vorbitorilor acestui idiom le repugnă să fie numiți poaloși, adevăți poleci, și pentru că nu se știe — ceea ce e prea adevărat — despre nicio imigrație poleacă în partea locului, s'a exclus din capul locului o discuție a influenței slovace, când majoritarii tuturor ținuturilor cu dialect maghiar poaloșesc sunt astăzi, de vreo trei secole, slovacii.

S'a discutat în schimb originea cumani a dialectului, din pricina asemănarilor cu limba ciangăilor din Moldova, dar s'a uitat cu toată prudența să se țină seamă că acești ciangăi trăiesc între români, că în chestia cumani sunt părți chiar și în Ungaria, ce duc direct la cumani, că în continuare spre nord dela ținutul „cumănesc” dintre Dunăre și Tisa al Ungariei au fost după cercetătorii unguri Borovszky și Herman Oto voivodate românești, iar după președintele de astăzi al istoricilor unguri, ministrul de instrucție Homan din guvernul Gömbös, slovacii au devenit majoritari în Slovacia numai după ce în sec. 16 s'au slovacizat românii de acolo.

Nu e locoul să se frateze în această schiță partea românească, cum nu se poate închipui de mare, din chestia cumani din Ungaria, a cărei amănunțită cercetare duce la o serie de așezări și voivo-

date românești între Dunăre și Tisa, de din jos de Șubtița până la voivodatele județele Solnoc și Heves de pre cari am făcut amintire capitolele precedente. O semnalăm numai, și anume pentru că are strânse legături expansiunea românească peste Tisa, și în special — precum s'a înțeles de-ajuns din examinarea acesteia a dialectului „poaloșesc” sau așa-zis unguri „cumani” — cu expansiunea arădană, sărăndană și nord-bănățeană, legături cari nu-i de loc exclud să dea în sfârșit explicația dărnice căutată de istoricii filologiei unguri, a acestui dat dialect.”)

Aprilie, 1933

I. Toș

) Semnalările acestea despre expansiunea arădană peste Tisa, redade aici prea gazetărește, adică pe înțelesul cul, fac parte dintr'un ciclu de articole grafiu despre trecutul ținuturilor arădane dintre cari întâiul, despre epoca lui Hun, sper s'o dau la iveală la iarnă

Ce cântări „religioase” s'au cântă în biserici protestante dela noi

— În atenția ministerului de cult și a cenzurii —

La teologia subvenționată de statul român a protestanților dela Cluj, funcționează o asociație a clericilor, studenților, liceenilor și celorlalți școlari maghiari protestanți din Ardeal, și are o revistă și o editură: „Ifju Erdély”, „Ardealul tânăr”.

Asociația și revista aceasta a publicat în n-rul dela 1 Sept. crt. al revistei „Magyar út” a tineretului protestant din Ungaria un concurs: pentru muzicalizarea unor poezii ce vor fi publicate în ediția a șasea a cărții de cântări bisericesti a „Ardealului tânăr”, intitulată: „Zengjen hálaének”, „Să răsunecă cântec de slavă”.

Intre poeziile pentru a căror punere pe note s'a publicat acest concurs, e una blestemată a faimosului iredentist clujean Alex. Reményik, „Templom és iskola”, „Biserica și școala”. Ci-că li se ia ungușilor (se înțelege căror unguri și de către cine: celor din Ardeal, de către statul român) biserică și școala; li se ia limba maghiară și nu mai pot nici să se roage în limba lor. De aceea Reményik, redactorul revistei „Pásztortűz” dela Cluj, îi îndeamnă pe unguri astfel:

„Voi cinstiți orice rânduală Pe care se întemeiază pacea. Dar să nu mai auziți niciodată

Cuvântul lui Dumnezeu pe ungușii Iar copiii voștri, în școală, Să nu mai audă cuvântul părinților. Nu vă lăsați biserică, Biserica și școala!”

Cerșdorul, paria, Tras-impinsul are și el dreptul Să se roage lui Dumnezeu După obiceiul și în limba părinților. Numai voi să fiți aceia cărora școala și biserică

Marginea de drum și bolta cerească Nu vă lăsați biserică, Biserica și școala.”

Instigația aceasta voiește de cealaltă parte să se bage întru de cântece bisericesti și muzicalizată în Ungaria, ca să înțeleasă iredentist și mai gândească

Semnalăm din vreme cenzurii noua ediție a cărții de cântări „Bisericești” a așa-zisului Ardeal tânăr, și semnalăm instigația teologiei protestante dela Cluj ministerului cultelor, pentru că e vorba de ispravă școlii care se susține cu înțelesul iredentist și mai gândească

Prima Societate de Autobuse I. MERA & Co. Arad
Garaj: Str. Col. Paulian No. 10-12 :-: Telefon No.

CURSE DE AUTOBUSE:

Arad-Lipova-Bata-Birchiș-Făget-Lugoj

Plecarea din Arad la 5 dim., sosirea la Lugoj la 9 dim.
Plecarea din Lugoj la orele 16, sosirea la Arad la orele 18

Dintr'ale instigatorului Spectator O mostră de zbir unghuresc

— „Ceea ce s'ascunde după liniștea ardeleană...”

— **Asiatismele unui baron maghiar din ajunul răscoalei lui Horea** —

Faimosul N. Krenner alias Spectator dela Cluj, care a fost condamnat deunăzi în ultima instanță și oprit să mai scrie în presa dela noi pentru că a instigat în răsrepetate înduri în contra țării românești, a publicat în gazeta buapesteană „Magyarság” din Sept. crt. un articol vrednic de toată atenția, sub titlul: „Dosul liniștei ardelene”. Și spune iredentistul dela următoarele:

Minoritățile din România azi în cea mai mare parte liniștit. Mai cu seamă cele două minorități dela granițe, numite periculoase și iredentiste: unghurii și bulgarii, se privesc și așteaptă. Liniștea aceasta (unde? ca fiindcă e 'ndeobște știut numai liniștite nu-s cele două minorități, că deputații maghiari au amenințat tocmai deunăzi cu noi pâri duse în șap la Geneva, că agenții de spionaj maghiari au instigat în urmărea trecutului la congresele așa-zis al minorităților mai noi ca în toți anii, că gazele maghiare dela noi nu se temesc o clipă cu provocările, că bulgarii fierb deasupra noastră și că au dat mâna cu agenta maghiară) — liniștea aceasta, spune apoi Spectator, se ține pînă și pe călătoriile noastre ce vin pela unghurii din Ardeal, încât se întrebă acești călători: Ce v'a ajuns? Ați vădit din pricina căldurilor? Din pricina luptei în convingerilor valachicus? Ce vă face să vă țineți gura în pacea internațională și în liniștirea unui război? Așa în situația internațională, poziția războiului, ar trebui să vă împinteneze ca reacționați, fiindcă sub prețea aceasta vi s'ar da un tratament minoritar mai cinstit sau ați putea nădăjdui o schimbare fericită depe urma războiului.

Și a spus lui Spectator că în străin aceste, e tare cielnic. Fiindcă îi cunoaște bine felul său de-a scrie. Deauna pune întrebări așa, și înd ale unuia sau altuia, și se vede totdeauna că ale sale. Pune așa în unuia sau altuia pe care numește, întrebări și uneori răspunsuri cari sunt cea hotărîță instigare în conștiința ce-l rabdă. După aceste observații, ci-că străinilor, Spectator vine în reflectii și apoi cu răspunsuri reflectiile:

De poate fi pricina? (primul adică, a „liniștei ardelene”, a liniștei unghurilor, — Osteneala verii nu e o liniștină, atunci când o masă de oameni e în permanentă și se în ce mai mare primejdie și e în primejdie masa de oameni unghuresc, — n.

tr.). Progresul victorios al apărării muncii naționale și agitația sistematizată a numerosului valachicus ar putea să îndemne la o luptă gradată, căci doar judecătorii încep să anuleze concedierile de funcționari publici (de funcționari maghiari cari nu știu românește, — n. tr.), dacă-i vorba de funcționari cu pregătire și cu definitivitate, și în celneala acestui curs ar putea să ne îndemne cu atât mai vârfos la rezistență; iar mișcarea numerosului lui Vaida a dat în politică un fiasco urit, ceea ce ar putea să ne redeștepte încrederea în noi și să ne facă să ne folosim de urmările ei sociale, cum este excluderea avocaților și medicilor minoritari din conducerea barourilor și a camerelor medicale (??? — n. tr.) ca să provocăm o bunăvoință față de oamenii noștri.

Apoi: „De ce e liniștea aceasta și la bulgari, cari în Dobrogea, respectiv în Cadrilater, gem din pricina mișcărilor în spăimântătoare ale macedonenilor români colonizați acolo și din pricina apăsării statului, mai aspră chiar și decât cea care-i apasă pe-ai noștri, și au pierdut în luptele de pîn'acum 685 de morți?”

După blestemăția și minciuna cuprinsă în fraza de mai sus, vine răspunsul la întrebarea: De ce nu se mișcă unghurii?

Nu se mișcă fiindcă așteaptă. Așteaptă ceva. „In liniștea acestei așteptări începe a se deștepta conștiința necesității unei noi politici minoritare maghiare, sau cel puțin a unei noi tactici. Poate înmușurește necesitatea unei mișcări mai proaspete, care eventual să ducă prin declararea pasivității parlamentare, pe o cale cu totul nouă, la o apro-

piere nu de puterea politică ci de poporul român și de țineretul român, cu ajutorul mare al cunoașterii reciproce prin literatură (aviz inițiatorilor apropierei dela Clubul gazetăresc dela Orade, — n. tr.) — și sau concomitent cu asta, sau înainte de asta, să-și reorganizeze din nou puterile proprii, să le umplă de patimă și să le încurajeze, întemeindu-ne și răzîmându-ne numai pe ce e al nostru. Mișcare nouă? ... Nu bănuim încă cum va fi și cum să fie. Întrebările acestea: quis quid, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando? roiesc liber. Un lucru se pare însă sigur: că trebuie să vină. Pentru că din dosul liniștei, de foarte departe, se aude surd glasul în cet al unei pregătiri sau dorințe. După 15 ani de continue eșecuri și de continuă decădere, minoritatea maghiară din Ardeal e datoare să caute noi posibilități.”

Așa glăsuiește iredentistul dela Cluj, prin presa dela Budapesta, fiindcă în cea din Ardeal nu mai poate scrie decât pe ascuns.

Să reținem bine amenințările din citatul de mai sus. Pentru că în același timp când ni se pune în vedere o retragere demonstrativă din parlament (și nu e 'ntăia oară că auzim în vremea din urmă această șantajare), ni se spune că se va căuta orbirea opiniei publice românești prin așa-zise apropieri culturale sau de altă natură — cazul apropierii pusă la cale de publicității evreo-maghiari dela Orade, cazul tripoului așa-zis gazetăresc dela Arad, sau cazul cu blocul democratic al d-lui Dem. Dobrescu, care și-a arătat primele efecte la congresul de azi săptămîna al avocaților.

Știri despre aviația maghiară

„Magyarság” și „Budapesti Hirlap” din 10 Sept. anunță că aviația maghiară a făcut un nou progres, înființându-și în Iulie crt. pe aerodromul dela Gödöllő — unde se fac încă de-acum patru ani exerciții — o școală de piloși pentru avioane fără motor. Noua școală aviativă e sub conducerea piloșilor din războiul mondial Fr. Hegyi, Carol Csermely și Francisc Gebauer. Lansările planoarelor se fac după sistemul nemțesc, trase de-un automobil. Se lucrează acum la fabricarea unor planeare cu motor auxiliar și cu două locuri.

Pe aeroportul dela Ester-

gom al secției aviatice „Movero” a societății „Move” (cea amestecată în afacerea Iankapuszta), a fost luna trecută, după cum am mai anunțat, un campament aviativ, al ceretășilor lui „Movero”. „Pesti Hirlap” anunță că exercițiile au finit 27 de zile, și s'au făcut 645 de zboruri.

Secția aviativă a Societății Sportive din Budapesta, care face exerciții cu trei avioane pe aerodromul dela Matyasföld, a primit săptămîna trecută în dar dela primăria capitalei un al patrulea avion, botezat „Jövönk” („Viitorul nostru”). La botezul avionului s'au rostit discursuri iredentiste (cf. ziarele budapestane din 6 Sept.).

Ziarul budapestan „Magyarság” (6 Iulie a. c.) se ocupă de faptele infernale ale unui nobil maghiar din Transilvania de acum două veacuri.

Vom reproduce din viața acestui nobil maghiar atins de nebunie sanguinară unele lucruri extrem de interesante, ca să reîmprospătăm un crâmpei tragic din trecutul iobăgimii noastre ce suferea cu resemnare samavolnică impilatorilor medievali maghiari, implântați în această provincie românească. Portretul acestui „Barbă albatră” din nobilimea maghiară ardeleană, ne redă cu fidelitate soarta de dobitoace înjugate a iobagilor români de sub tirania unghuresc.

Ca să poată stăpâni numeroasele provincii cucerite, Ungaria avea nevoie de-o clasă superioară de sbiri pe care și-a creiat-o din tot felul de aventurieri venetici, înălțându-i la diferite ranguri nobilitare. Conglomeratul de naționalități străine, supuse în așa numitul „teritoriu milenar al Ungarici”, trebuia stăpânit prin aceste unelte, în mare parte și ele de origine străină, pentru că națiunea dominantă maghiară, redusă ca forță vitală, nu putea furniza randamentul necesar oprimatorilor.

Fărădelegile monstrului dela Giulatelek

Dintre zbiriile acestia s'a ilustrat cu osebire în secolul al 18-lea cel despre care ne vorbește „Magyarság”: baronul Iosif du Jardin de Nagykeresztes.

Monstrul acesta s'a născut din căsătoria nelegiuită a urmașului maghiarizat al unui cavalier francez pripășit pe-aici pela 1700, și a unei bethlenești, Bethlen Ilona, soră vitregă a tatălui monstrului.

În tinerețe, baronul Iosif își înăbușe cu greu pornirile blestemate ce-i zăceau în sânge, trăind într'o atmosferă de misticism religios, ocupat cu felurite studii oculte. Mai târziu, ca partizan politic regalist, participă la lucrările dietelor ardelene. Dar în curând își fac apariția instinctele sale de fiară neînfrînată; își alungă familia, apoi își întemnițează soția în beciurile castelului său, și o fomește vreme 'ndelungată ca apoi să-i dea câte-o felie de pepene în schimbul unui dinte, pînă ce i-a scos astfel toți dinții din gură.

În castelul său dela Giulatelek (plasa Moci, jud. Cluj), se petrec cele mai sinistre acte de barbarie, în primul rând firește în contra bieților săi iobagi români. Își plantează în jurul castelului un parc fantastic, ale cărui drumuri — după mania sa religioasă — închipuiau literele I. N. R. I., adică „Isus Nazarenianul Regele Iudeilor”.

Iar pentru amenajarea fantezistă a moșiei sale, și-a pus iobagii români la muncile cele mai barbare. A secat cu ei o mlaștină, transformând-o într'o grădină.

Toată populația românească era alarmată de făptura drăcească a acestui baron unghur. Actele sale de cruzime întreceau orice închipuire, iar poruncile sale demonice erau executate cu groază.

„Dacă s'a răspândit vestea că baronul Iosif du Jardin e un supranatural — spune ziarul „Magyarság” — e că poporul s'a convins cu propriii săi ochi, că la ordinul său doi copii au ridicat cu cea mai mare ușurință o grindă uriașă, pe care în alte împrejurări doi bărbați dintre cei mai puternici n'ar fi putut-o urni din loc! Pentru puterile sale oculte i s'a răspândit fama de vrăjitor, iar poporul se ferea din calea lui. Iobagii încep să fremete a răsmeriță, încât baronul se vede silit să-și apere și să-și păzească singur moșia, parcul, grădinile, descărcându-și fără milă arma în toți aceia cari ar fi îndrăznit să-i încalce domeniul.”

Violența aceasta atât de neomenească — spune mai departe ziarul budapestan — precum și dreptul primei nopți („jus primae noctis”, pe care nobilii maghiari îl aveau asupra miresei iobagului proaspăt căsătorit, de-a o posedă în prima noapte a căsătoriei), au pricinuit un complot în contra monstrului, fiindcă iobăgimea a văzut că cu vrăjitorii și cu rugăciuni pela biserici nu-i poate face nimic. Complotul a fost însă trădat de unul Pinteau Dumitru și de bucătarul Petrișor, cari desvălură baronului cele ce se planuiseră împotriva-i. „La 25 Mai 1759, mai mulți iobagi sunt arestați și întemnițați în sala cea mare a castelului său transformată în închisoare. Iobăgimea cuprinsă de panică, încearcă să fugă de pe moșia baronului, dar fugarii prinși îngroașe rândurile întemnițaților. Cu o gardă puternică își păzește curtea și pe cei închiși, iar în fruntea gării e numit ca părcălab trădătorul Petrișor. Baronul întocmește o curte de judecată asupra robilor săi. De unii îi trage pe roată, altora le dă alte pedepse, și la fel ca și Elisabeta Báthory își satisface setea de sânge de iobag. Seria nesfârșită a celor mai barbare pedepse și chinuri, sunt pentru baron un izvor nesecat de plăceri, pe cari le practică fără încetare!”

„Trec luni și trec ani. De robii iobagi îi chinue și-i bate mereu pînă ce trupurile lor crapă istovite de durere; membrele lor sunt arse cu plumb topit, în timp ce spatele le sunt
(Continuare din pagina IV-a)

O mostră de zbir unguresc

(Continuare din pagina III-a)

fripte cu fier înroșit în foc. Grozăvia chinurilor e urmată de moarte, iar decedații în întunecul nopților sunt transportați pe care trase de bivoli, ca să fie îngropați în ogoarele câmpurilor, încât până în zilele noastre fierul plugurilor scoate la iveală osămintele acestor victime.

„Haremul castelului său e mereu aprovizionat cu cele mai atractive fete ale ținutului (românesc — nota noastră). Poporul din nou, prin fel și fel de vrăji încearcă să-l suprimă pe baron, după ce sibiile religioase din biserică n'au nici un efect divin asupra puterii sale demonice; se proiectează o nouă revoltă, dar baronul **Iosif du Jardni** le promite iobagilor un rug pe care vor fi arși de vii, iar aceia cari prin întovărășie cu Satana ar încerca să-l suprimă, le promite eșafodul și în această privință se și ține de cuvânt.

„Între timp, i se aduce la cunoștință, că poporul vrea să-i strecoare în castel o fată de o frumusețe rară, care după ce-i va fi dobândit încrederea, să-l suprimă prin otrăvire; baronul avertizat, dă ordin sever sibiilor săi, ca îndată ce fata își va pune piciorul în curte, să fie împușcată. E amenințat apoi cu incendierea castelului, când un ofițer destoinic se strecură în castel și cu ajutorul soldaților îl pune în lanțuri, încă înainte de-a se putea apăra împotriva oaspeților nechemăți.

Cu o pază puternică e transportat la Gherla și dat pe mâna autorităților „**cel mai mare chinător de moarte al iobăgimii**“. Nobilimea maghiară se face luntre și punte ca să-l scape de rușinea unei execuții. Fiica sa, contesa lui **Mikes Ștefan**, îi strecoară în temniță un pistol, cu care să-și ia viața, dar paznicii prind de veste și baro-

nul dement e împiedecat dela sinucidere. „**Rușinea eșafodului**“ n'a putut fi deocamdată înlăturată. O încercare de evadare dă greș, și are drept consecință o pază mai severă.

În Aprilie 1770 e transportat spre judecare la Curtea din Târgu-Mureș. În închisoarea acestui oraș, baronul criminal cade într-o completă manie religioasă; își deplânge victimele cheltuieste bani pentru slujbe religioase și își pune cenușe pe cap. Înainte de judecată copiii săi îi strecoară în închisoare pepeni otrăviți, scăpându-l de-o sentință rușinoasă.

La 30 Martie 1771, baronul ungar Iosif de Nagyszekeres, unul dintre cei mai feroși călăi ai Românilor din Transilvania, își dă sufletul în mâinile Satanei.

Au trecut 164 de ani dela dispariția acestui călău, reprezentant tipic al nobilimii maghiare, iar amintirea lui sinistră nici după un secol și jumătate nu s'a stins din memoria românilor din ținutul Clujului, după cum o mărturisește și ziarul budapestan amintit, spunând că românii din părțile Clujului „își fac cruce cu groază“ când își aduc aminte de dânsul.

Barbariile baronului maghiar dela Giula-telec au fost și ele un mic prolog, poate chiar important, al răzmeriței ce-avea să izbucnească peste 14 ani după moartea lui. Revoluția lui Horea, Cloșca și Crișan a avut o serie nesfârșită de asemenea antecedente, datorite sălbăticei nobilimii maghiare din Transilvania.

Istoria, așa cum o scriu ungurii, face din baronul dela Giulatelec un „Barbă albastră“, un caz patologic, o excepție deci, ca și cum, adică, nobilimea maghiară ar fi fost exemplu de bunătate și omenie, iar din martirii unui neam de iobagi, cari

SPICUIRI

Precum am arătat cu prilejul comemorării centenarului său din anul acesta, istoricul ungar Horvath nu s'a mulțumit să declare unguri pe Adam și pe Eva, ci a maghiarizat și pe-o serie întreagă de popoare și de comandanți de popoare din evul mediu: pe egipteni, pe babilonieni, pe macedoneni și pe romani, pe Moise al evreilor, pe Alexandru Makedon, pe Nabucodonosor, pe autorii dreptului roman. Nu știu dacă n'am uitat să încadrăm în seria aceasta și tribul **galas** din Abisinia. De cumva l-am uitat, facem rectificarea acum, dând cesarului ce-i al cesarului și părintelui istoriei maghiare ceea ce este al său.

Ne amintește despre originea maghiară descoperită de Horvath tribului **galas** din Etiopia, ziarul „Magyarság“ din 7 Sept. crt.

Constatarea lui Horvath a fost desmințită de știința istoricească de mai apoi — spune gazeta budapestană — în schimb e fapt și e adevărat, că ungurii au ajuns pe altă cale în legături de înrudire cu Abisinia. Și anume: După ce

negusul Menelik a băfuf acum 39 de ani pe italieni, s'a început în Abisinia o epocă de înflorire, și au dat atunci năvală acolo o mulțime de europeni, între cari și un tâmplar ungar, frate al protopopului Iosif Gal din Paks. Acesta a ajuns la palatul împăratesc, unde făcea lucrări de tâmplărie, și s'a îndrăgostit de o fată a negusului Menelik, pe care a și luat-o la 1903 în căsătorie. A avut cu ea un copil, care însă n'a putut ajunge pe tron, fiindcă după moartea lui Menelik s'au început în Abisinia mari certuri pentru domnie.

E de însemnat că ziarul budapestan vine cu această senzație acum, când „volintirii“ dela Budapesta cari voiau să plece la război cu italienii în contra Abisiniei nu mai vor să știe de oferta pe care Italia nu li-a primit-o, și când politica externă ungurească se angajează tot mai mult față de nemți și de englezi, înstrăimându-se de Italia.

Te pomenești că din povestea asta mai iese ceva. Vreo ofertă a „volintirilor“ din Budapesta către negusul Abisiniei.

Un budapestan care a trecut deunăzi pela București, își publică impresiile în „Budapesti Hírlap“ din 7 Sept. crt., și scrie următoarele:

„Sosim seara în București. Chelnerii, birjarii, conducătorii dela tramvaie, aproape toată lumea de aici, vorbesc ungurește. Simți într'adevăr că e adevărată vorba că București-s după Buda-pesta cel mai mare oraș ungar. Locuiesc aici 180 de mii unguri.“

Primarul Budapestei Csizmadya a publicat în n-rul din 7 Sept. crt. al lui „Uj Magyar-ság“ un articol despre progresele capitalei maghiare, din care reținem următoarele:

Populația Budapestei acum 60 de ani de 280 de mii de suflete, iar la sfârșitul anului 1930 a fost de 1.004.772 de suflete. Longevitatea locuitorilor a fost în 1900 de 45 de ani la bărbați și de 52 ani la femei, iar astăzi mai mare și la bărbați și la femei cu 10 ani. Locuințele sporit dela 1910 până la acum au cu 40.2 la sută; densitatea tarilor unei camere a scăzut de la 2.6 la 2.1, iar populația chibzuită dela 14.5% la 10.6%.

încearcă să scuture jugul sclăviei, face niște simpli „rebeli“ sau „șefii de bande“.

Falsificarea aceasta nu prinde însă. Istoria obiectivă a pus demult fierul rușinii pe nobilimea maghiară, căreia singură i se datorește și răscoala lui Horea și celelalte ce-au mai fost în Ardeal.

Isprăvile acestei nobilimii însetate de sânge ar trebui odată cuprinse într-o carte care să le amintească și generațiilor nouă ce nu le cunosc indeajuns. Pentru că de fărâdelegi ca ale baronului Iosif de Nagyszekeres e plină istoria acestei nobilimii fără Dumnezeu.

Petre Petrinca

Manevrele armate maghiare

Manevrele de toamnă ale honvezilor unguri se apropie de sfârșit. Au fost reprezentată la aceste manevre toată armata ungară, deși într-o proporție redusă din cauza situației materiale dificile prin care trece țara.

Deoarece nu s'au putut concentra trupele în manevre de mare anvergură, s'au organizat patru centre de operațiuni: la Nord de Miskolcz, în împrejurimile localității Tapolca, lângă lacul Balaton

și Holocza, unde pionierii au construit un ponton pe râul Tisza în prezența atașelor militare străine.

Grupul care manevrează la Nord-Vest de Budapesta — grupul „albaștrilor“ — are misiunea de a desluși un atac asupra Capitalei care trebuie să-l respingă grupul „roșiilor“.

Asupra tuturor mișcărilor de trupe se vor publica poarte detaliate. (Radior)

ECATERINA TEODOROIU

Azi săptămâna s'a făcut la Târgu-Jiu o măreață pomenire a Ecaterinei Teodoroiu, eroina trecută în legendă a războiului nostru de desrobire, inaugurându-i-se un monument în prezența M. S. Regelui, a membrilor guvernului și a unei mari mulțimi de cetățeni dia toate părțile țării.

D. Ștefan Popescu, președintele Ligii Antirevizioniste, a publicat cu-acest prilej în „Universul“ următorul articol de evocări prețioase:

La Târgu Jiu e azi sărbătoare. Desvelirea monumentului Ecaterinei Teodoroiu dă prilej popoului român să-și amintească de scăpărarea de fulger, ce au însemnat pe firmamentul țării noastre faptele copilei dela Jiu, care în conștiința ei neprihănită și în dragostea nemărginită pentru ogorul strămoșesc, a găsit în ceasul când totul părea pierdut, puteri nebănuite, pe cari opunându-le fără precupețire dușmanului co-

tropitor, a determinat strălucita victorie dela Jiu, rămânând în consacrarea istoriei drept chintesența eroismului neamului românesc.

Eroismul este o stare de spirit limitată în timp și în spațiu, dar capabilă de lucruri extraordinare.

Numai acel înzestrat cu deosebite calități sufletești și cu o completă desinteresare de cele pământești, poate să îmbrace haina eroului și să săvârșească lucruri cari să-l așeze deasupra semenilor săi.

Ecaterina Teodoroiu a fost plămădită din aluatul acestor rare exemplare omenești, și prezența acestui har miraculos în plâpândul ei trup am bănuț-o din primul moment când împrejurările mi-au ajutat s'o cunosc.

La începutul lui Ianuarie 1917 eram la Iași.

Regimentul 21 inf. din care

faceam parte fusese decimat și căzuse prizonier în apropiere de Stănicul Prahovei. Fiind dintre puținii cari prin minune s'au putut salva, am fost repartizat, provizoriu, până la reconstituirea unităților, la comandamentul militar al orașului Iași, pe unde treceau trenarii, refugiații, răniții, dezertorii și spionii.

Era acolo o muncă istovitoare de zi și noapte spre a arăta miilor de nenorociți locul către care să se îndrepte, unde să se poată adăposti și nutri; apoi tot acolo se puneau la opreală toți cei ce hămesiți de foame se dădeau la jafuri și furturi sau făceau spionaj sub masca hainei militare, purtată în acele zile de oricine.

Am cunoscut atunci destule manifestări ale perversității omenești, am văzut pe atâția căutând să înșele, să se pună la adăpost, să nu-și facă datoria, cu toate că dezastrul bătea deopotrivă la ușa tuturor.

Într'una din zile, un plutonier,

pe care, odată eliberat după război, l-am luat în serviciul meu, se prezintă în fața mea, ținând de guler un băiețuș în uniformă de soldat, cu capelă și bocanci.

Cu indignare în glas plutonierul, — bătrân soldat hârșit în slujba de agent al comăndurei pieței din București, îmi spune:

— Iată, dle locotenent, am prins un spion. Individul acesta nu e soldat, e femeie îmbrăcată soldățește. Desigur face spionaj.

Moldova era, precum am spus mai sus, plină de spioni în vremea aceea și meseria lor era favorizată de nemțofilia noastră, căroro dezastrul din prima parte a campaniei le dăduse apă la moară.

La auzul cuvântului de spion, înhățatul de ceafă, care până la acel moment părea oarecum resemnat, sare ca ars, și plin de revoltă, cu sângele în obraz, înfruntă cu voce de tunet pe bătrânul soldat:

— „Eu spion? Nu sunt spion, domnule! Sunt ostaș și lupt pen-

tru țara mea!“

Sinceritatea, îndârjirea, păsă de vocii, fulgerătoarele priviri — cate ostașului care nu-i dăsp drumul, departe de a-i înșel sexul, îi dau dimpotrivă o înșare de soldat viteaz. Deasupra și întrebai:

— Cum te cheamă „băiețuș“, de unde ești?

— Să trăiți, d-le locotenentă, mine mă cheamă Ecaterina Teodoroiu. Am luptat și am fost rănită la Jiu. Am fost în spital acum m'am vindecat și cer să duc iar pe front fiindcă trebuie să învingem pe dușmanii noștri.

Și fata îmi arată în același timp biletul de ieșire din spital.

— Câți ani ai? — o întrebă.

— Șaptesprezece.

Nici nu arăta mai mult. În aceeași clipă îmi reamintea „Universul“, înainte de evadarea Ecaterinei Teodoroiu, în apropierea Jiu, și adresându-mă

Lupii moralisti dela tripouri

Când gazetarii evreo-maghiari organizatori de tripouri cer
muncii publice boicot social în contra tripourilor altora —

La tripoul din Arad al așa-zicilor proprietari urbani s'a învârtit Luni noaptea o sinucidere. Un pripășit din Ungaria sau din Iugoslavia, evreul trecut la ortodoxia românească ortodoxă și la cea unită Emeric Mayrowitz, cunoscut la Arad ca 'mboșă', depe urma unei concesi de cauciuc uzat pentru și ca pătimaș jucător la ruletă, și-a curmat viața cu un glonte de revolver în plină de jucători a triumfului amintit.

Nimic mai natural decât asemenea sfârșit la o asemenea viață, și nimic mai natural în oraș cu tripouri. Noroc, cândată, ca nu s'a jertfit pe tripourilor de pripas o de român!

"Gazeta Antirevizionistă" s'a mereu campanie în contra tripourilor acestora de jaf și de de vieți omenești. Vorbim din nou despre ele, și nu pentru că ne-ar fi emoționat titlul lui Mayrowitz, cât pentru că ne-așezăm mai mult decât curioși la care se dedă în oraș cu sinuciderea aceasta în "Aradi Közlöny".

Stăm consternați — spune această gazetă în editorialul dela Sept. — în fața simbolului de murmur al sângerosului câmp de luptă din răvășita, eleganta de jocuri. Tragedia ce s'a întâmplat în noaptea de Luni de Marți trebuie să zgudue conștiința adormită a acestui oraș.

Nevenia jocurilor de hazard în această săptămână de zile infernal în sălile de joc ale cluburilor înființate sub diferite nume, băncnote de mii de lei se împrăstie, zboară peste mesele de joc, ca să le înghită pentru că nu au "banca", "pinca". Zic-ne trec într'o goană ucigătoare de nervi după pâinea cea de toate zilele, și totuși, iată: bătădunat cu sudori de sânge în noaptea jeton răsunător, apoi mai curând sau mai târziu să dispară în dulapurile de fund ale modernilor cavaleri și inimă ai banditismului, ale reprenorilor străini (să se înă acest cuvânt, — n. tr.)

ai cluburilor de hazard. În chip ciudat, se găsesc întotdeauna bani pentru mesele de joc, și numai Atoateștiutul Dumnezeu știe s'o spună că de unde lipsesc și cine deplânge sumele prădate în goana după hazard: câte soții, câți copii, câți șefi de întreprinderi, câte întreprinderi, câte rudeni!...

"Bubuitura revolverului lui Mairowitz înseamnă o alarmă pentru noi și pentru toți aceia afară de noi, cari doresc să opere cinstea muncii, valorile muncii și dreptul muncii față de aventurierii jocurilor de hazard."

Gazeta lui Stauber laudă apoi ministerul de interne pentru că interzis funcționarilor să-și pună piciorul în aceste "cluburi", și adaugă:

"Asta însă nu e de ajuns. Trebuie să ridicăm noi înșine acel văzut și nevăzut perete opritor al moralei, care să apere societatea civilă ce muncește și să o despartă de lumea subpământeană a vânătorilor hazardului, a aventurierilor și cavalierilor din speluncile de jocuri de cărți!.. Noi, cari zidim pe seama viitorului, trebuie să desființăm fără întârziere, cât mai curând, cauzele cari sunt izvorul unor astfel de tragedii, pentru că colaborarea oamenilor cinstiți cari muncesc să măturăm din viața noastră cu sângeroasele lor mese de jocuri pe organizatorii nebuniei sporite artificiale a jocurilor de noroc."

A doua zi, la 11 Sept., gazeta lui Stauber a publicat un nou articol — al doilea — în chestia asta, laudându-se că articolele sale (vom arăta mai la vale ce fel de articole) au provocat în tot Ardealul o mare pornire în contra tripourilor, și apelând la cetitori ca să se unească cu ea pentru organizarea unui boicot social în contra cluburilor unde se joacă jocuri de hazard.

Ei, bine!

Redacția care a scris acestea e și ea între cei cari vor să fericască Aradul cu plănuitul tripou al "ziariștilor din Arad".

În coloanele în cari s'a scris acest apel la boicota-re socială a tripourilor, s'a publicat zile în șir această scandalosă reclamă:

"Cine vrea să trăiască comod vicață culturală (vicață culturală á la Mayrowitz — n. tr.), să se înscrie în clubul gazetariilor".

Aceasta — reclama aceasta — e campania în contra tripourilor despre care spune "Aradi Közlöny" că a mișcat cu ea obștea din Ardealul întreg!

Și nu-i vorba de-o pocăire la tripoterii din redacția lui "Aradi Közlöny". Organizatorii tripoului zis gazetăresc n'au scris apelul de mai sus la boicota-re tripourilor pentru că și-ar fi dat seama de crima ce o comiteau cu clubul lor "gazelăresc". În aceeași vreme când scriau acest apel, continuau să facă pregătiri pentru deschiderea tripoului. Și continuă și azi aceste pregătiri, deși nu au încă autorizarea tribunalului ca să-și deschidă pe numele totalității ziariștilor de aici, și deși ziariștii români și Sindicatul presei române din Ardeal au făcut la tribunal contestație în contra acestei blestemate uzurpări de titlu.

Mai mult încă! Lupii aceștia moralisti umblă să-și deschidă tripoul și fără autorizare, și anunță dela om la om că și-l vor deschide astfel încă 'n săptămâna ce vine.

Apelul ce-l fac la boicota-re socială a tripourilor e astfel prea lesne de 'nfeles. E vorba de boicota-re tripourilor altora.

tenent.

Sublimul ei sacrificiu a acoperit de glorie numele ei, armata și pe femeia română.

Azi eroismul acesta, spre pilda generațiilor cari vor urma, este răsplătit prin monumentul ce se inaugurează la Târgu-Jiu.

Materiei în care s'a cioplit chipul blând și îngeresc al eroinei dela Jiu, i se dă prin prezența, la solemnitate, a M. S. Regelui și a dregătorilor din imediata Lui apropiere, aureola care să arate generațiilor viitoare de câte ori vom trece pe dinaintea ei, însemnătatea faptei, măreția credinței în destinele neamului nostru și mai presus de toate puterea curățeniei sufletești pe care trebuie să o aibe cei ce-și pun serviciile în slujba țării.

Prezența capului statului, la această solemnitate, este însă nu numai o consacrare a unei eroine și a virtuților ei, dar o chemare adâncă și o deșteptare la datorie,

către toți acei cari exercitând o porțiune din puterea publică, în loc să o folosească în interesul general, o speculează în așa fel, că acoperă de oprobriu numele de slujitor al țării.

Se vor rosti discursuri multe la Târgu Jiu.

Fie, ca pentru mândria neamului nostru și mai ales fiindcă aceste discursuri se vor rosti în prezența Suveranului, ele să nu ne îndreptățescă în nici un chip să ne reamintim de versurile lui Eminescu, profundul cunoscător de oameni, care atât de cuprinzător a spus:

Or să vie pe-a ta urmă, în convoi

[de 'nmormântare

Splendid ca o ironie, cu priviri

[nepăsătoare...

Iar deasupra tuturor va vorbi

[vr'un mititel

Nu slăvindu-te pe tine — lus-

[truindu-se pe el.

Stelian Popescu

Dela Windischgrätz la Stavisky și la institutul francez dela Pesta

La Budapesta se va deschide de-acuma 'ntr'un an un institut francez: cu grădina de copii, școală primară, liceu, unde se va învăța numai franțuzește, ca să se pregătească odraslele elitei ungurești să-și continue studiile superioare în Franța, și să aibă o altă cunoștință despre cultura franceză decât cea de salon din Ungaria de ieri și de azi.

"Magyarság" din 7 Sept. crt. îi închină acestui plan articolul de fond, ca unui adevărat eveniment. Și spune că se 'ncepe prin acest institut o nouă epocă pe seama culturii maghiare.

Pân'acuma — continuă gazeta budapestană — abia a fost la noi vr'un bărbat în posturi de conducere sau științifice, care să-și fi câștigat diploma în vr'un emporiu latin. Situația aceasta duce mai curând sau mai târziu la o unilateralizare a culturii maghiare. Importanța școlii secundare franceze din Budapesta constă în aceasta, că deschide geniului unguresc, prin zidul de cetate al spiritului nemțesc cu care e împrejunit, o spărtură prin care să putem ieși în lume și să putem vedea cu ochii noștri."

Iată o vorbă mare. La care "Magyarság" adaugă că de câteva decenii încoace s'au împuiat capetele unguilor cu o foarte greșită părere despre Franța: că-i țara prostituției, a excocheriilor, și a. m. d., și n'au fost lăsați să vadă marea renaștere ce o trăiește în Franța catolicismul, progresele uriașe ale științei franceze, ale spiritului francez.

Continuarea nu-i mai puțin interesantă.

Ni se arată că după război Ungaria a dibuit o evadare din păingenișul german, prin orientarea spre Italia. "Speranța ni-a rămas (însă) vis deșert. Legăturile intelectuale cu Italia n'au putut să înfrângă hipnoza nemțescă a lumii noastre științifice. Au rămas până în anii din urmă exclusiv muzicale și pictoricești. Ritmul febril, renașterea măreață, propășirea spirituală și industrială unică a renăscutei Italii fasciste, abia acum începe să aibă la noi o influență rodnică."

"Magyarság" — continuă ziarul budapestan — a arătat de mai multe ori că concepția de politică culturală a anilor de după război ni s'a împotmolit la Berlin, unde am trimis așa de mari mulțimi ungurești, de au întrecut numărul bursierilor maghiari din toate țările din Europa. Chiar și dintre conducătorii spirituali ai regimului creștin abia s'a găsit câte unul să ia seama la victorioasa întinerire de după război a catolicismului francez, iar publiciștii noștri catolici nu iau seama nici azi îndeajuns la

epica luptă a catolicilor francezi cu francmasoneria și cu emigranții evrei dela Berlin cari își fac de cap pe pământul francez."

"Contactul spiritual franco-maghiar a ajuns la faliment."

Gazeta budapestană încheie deci spunând că institutul ce se va deschide la Budapesta e de supremă necesitate. Și anume: "Importanța lui nu constă în faptul că apropie una de alta două națiuni, oricât ne-am putea bucura că două nații înrudite ca temperament, ca simțire, ca gândire (sic!) ajung să-și cunoască reciproc spiritul. Importanța excepțională a chestiunii constă în faptul că deschide unguilor un nou orizont, că scoate gândirea ungurescă din fundătura unilateralității, că eliberându-ne din îmbrățișarea ucigătoare a mentalității străine, ne redă nouă înșine."

Sunt foarte interesante aceste vorbe, aceste recunoașteri.

Decât recunoașterile lui "Magyarság" (ziar habsburgic, austrofil și deci într'o anumită măsură antigerman), e însă și mai interesant faptul în sine al legăturilor ce se încearcă cu Franța prin deschiderea școlii franțuzești din Budapesta.

Ungaria a avut înainte de război legături cu francezii prin poetul Andrei Ady, iar după război prin prințul Windischgrätz, prin prefectul de poliție Nádossy, prin șeful casei de pensii dela PTT Baross, azi mână dreaptă a lui Gömbös, prin Kánya, azi ministru de externe, și prin ceilalți falsificatori de băncnote franceze, scăpați cu toții de sancțiunile penale și ridicați la și mai mari onoruri; apoi, după ce s'a crezut că afacerea Windischgrätz et comp. a fost uitată la Paris, s'a încercat să se refacă aceste legături prin ortacii ungurești ai lui Stavisky, dar izbucnirea mondialului scandal ce l-au iscat blestemățiile acestui excroc au pus capăt noilor legături "cu Franța" ale Ungariei, înainte de-a se ajunge la ceva impunător, impunător ca bunăoară afacerea băncnotelor falsificate la institutul de cartografie al ministerului maghiar de război.

Au urmat după afacerea Stavisky câteva tatonări la "francezii de extremă stângă", apoi pela catolici, și acum vine proiectul cu institutul francez dela Pesta.

Evoluția aceasta e nostimă și firească. Să nu credem însă că stadiul de-acum e așa de nepolitic precum îl prezintă "Magyarság". Institutul francez dela Pesta poate să nu fie decât un simplu pretext, pentru încercări de legături la cari e bine să luăm seama încă depe-acuma.

Tot românul de bine cetește ziarul

Din lume și din țară

După datele noului recensământ, Japonia are astăzi împreună cu Coreea exact 100 de milioane de locuitori. Orașul Tokio are 5 milioane și 700 de mii de oameni, iar cu cartierele extraurbane șase milioane și 200 de mii.

În temnița din Omaha (Statele-Unite) e închis un negustor din New-York, Daniel Young, care și-a cerut singur arestarea. N-avea nicio vină, dar l-a lovit o năpastă: a moștenit două milioane de dolari. De frică că auzind de moștenirea aceasta au să-l calce făcătorii de rele, a refuzat să o ia în primire, apoi, fiindcă totuși frica nu l-a mai lăsat a colindat toate închisorile din Statele-Unite ca să-l primească în rândul pușcăriașilor, până când direcția temniței din Omaha s'a milostivit de el și l-a închis, punându-l astfel în siguranță.

Precum se știe e plan vechi ca să se facă pe sub canalul Măneicii, între Franța și Anglia, un tunel pentru trenuri. Până se va înfăptui această cale ferată subpământeană, s'a născocit un alt plan, care va fi realizat la primăvară. O fabrică engleză de vapoare va pune la primăvară în circulație trei vase uriașe, cari vor duce trenurile din Franța în Anglia, unde apoi trenurile își vor continua drumul pe linii. Vasele acestea vor fi de 20 metri de late, cu patru rânduri de șine pe bord, pulând să transporte o garnitură de 12 vagoane de dormit sau de 40 de vagoane de marfă.

În Austria s'a judecat un proces de divorț nostim. O doamnă și-a cerut despărțirea de soțul său, pentru că nu l-a putut face în 40 de ani să se scalde o singură dată. Justiția l-a dat dreptate și a pronunțat divorțul.

Tribunalul militar din Londra a condamnat pe sublocotenentul Gordon Haddon la degradare și la un an închisoare, pentru că îl șantaja pe regele Gheorghe al Angliei cerându-i bani prin scrisori, fiindcă ar fi fiu natural al prințului Clarence, fratele regelui.

În partea de nord a Austriei s'au înființat tabere de muncă pentru cerșetorii cari sunt în deplină putere. Ca urmare cinci mii de cerșetori și-au luat tălpășița plecând în altă parte.

După grozavele inundații de acum câteva săptămâni, se anunță o nouă năpastă asupra Chinei. Râul Galben își caută drum către alvia-i veche din secolul trecut, prin care se revărsa în mare între Cingtau

și Shanghai. Se vor pierde din pricina aceasta uriașe teritorii cultivate.

În Ungaria, dincolo de Dunăre, a fost arestat un tânăr spărgător care are inima în partea dreaptă a pieptului. El zice că mergea pe jos la Seghedin, ca să se caute cu medici, și fiindcă n-avea lăscăie chioară, a trebuit să fure. Poliția a stabilit însă că a mai furat și în orașul de unde este.

Doctorul Stevenson Scott a arătat la congresul medical din Margate că tot al treilea dintre englezi este surd, din pricină că englezii au obiceiul să înoate ținând capul până peste urechi în apă.

Academia Franceză a terminat săptămâna trecută a opta ediție a marelui dicționar al limbii franceze, a cărei prelucrare a finit 57 de ani. Se va face câțiva ani pauză, apoi se va începe a noua ediție a dicționarului.

La sfârșitul lunii viitoare se va vinde la Londra la licitație cea mai scumpă marcă din lume, marca de un cent a Guyanei britanice, din care nu se află decât un singur exemplar. Marca aceasta e asigurată cu 10 mii de lire sterline.

Un inginer din Pittsburgh, Philips, a construit un avion din hârtie ce nu ia foc. Avionul său are avantajul că e din cale afară de ușor.

Germania, după cum se știe, e vestită pentru crescătoriile sale de păsări cântătoare, cu cari face negoț în toate țările. La o astfel de crescătorie, a lui Carol Reich din Bremen, s'au făcut în anii din urmă dresări de canari ca să cânte ca privighetorile. Fiindcă privighetorile nu cântă decât două luni pe an, s'a încercat să li se imprime cântecul pe plăci de gramafon, ca să aibă canarii ce să imite în restul anului, dar s'a dovedit că placa de gramafon nu poate să reproducă toate finețele cântecului păsărilor. În urma acestei constatări s'au pus privighetorile la o anumită atmosferă și la un anumit regim de mâncare, și s'a ajuns la rezultatul că cântau în tot cursul anului. Canarii au reușit astfel să le învețe cântecul, și urmarea e că Germania exportă azi canari cari cântă ca privighetorile.

Lumea misterioasă din munții Hoggar din Sahara, despre care vorbește romanul cinematografiat în două rânduri al lui Pierre Benoit, „Atlantida”, nu e o invenție, ci trăiește în tradiția băștinașilor din coloniile franceze africane. Un sublocotenent Coche și cu un prieten al său englez, Roger Frison, au făcut întrebare pe la toți bătrânii din coloniile franceze în privința Hoggarului, și după

au văzut că toți sunt incredințați că trăiește acolo o lume albă scoborită dela miazănoapte cu sute sau mii de ani în urmă, care n'are altă atingere cu restul lumii decât întâmplător cu tuaregii, așezați la o depărtare de vreo 300 de kilometri de lumea din Hoggar, au plecat zilele trecute într'acolo cu o caravană de 14 cămile și cu o ceată de africani.

Faimosul fabricant de arme Sir Basil Zacharoff se însoară din nou, luând pe văduva lui Foulman, regele american al carbunelui. Mirele are 85 de ani.

La institutul biologic al Academiei de științe din Viena se fac de câtră doctorul Malabotti niște experiențe interesante. Se ia capul dela insecte și li se pune în loc capul unor insecte din altă familie, și insecta cu cap străin își continuă viața ca și cum nimic nu i s'ar fi întâmplat.

În circumscripția Aletea de pe granița arădană s'au făcut săptămâna trecută alegeri de deputat. A fost ales opoziționistul M. Raibel, preotul catolic din Aletea, despre care „Uj Magyar-ság” din 10 crt. scrie că a fost după prăbușirea Ungariei „unul dintre cei mai curajoși conducători ai unghurimii din Ardeal”, și a fost arestat în România în legătură cu procesul vestit al leventiștilor.

„Preotul va fi în parlament numai reprezentantul circumscripției sale, ci și al unghurimii din Ardeal.”

Tendința aceasta a lui Gömbös, de a-și umple parlamentul cu repatriați din statele succesoare, am arătat-o și în alte rânduri. Datorită acestei predilecții pentru „reprezentanți ai unghurilor din ținuturile ocupate”, Gömbös s'a pomenit în parlament cu o seamă de excroci, ca acel Kaufmann-Kenyeres, în contra căruia parchetul budapestan, a deschis acum acțiune pentru 12 crime și delict, sau ca Meisner, cel menținut în parlament în ciuda protestelor opoziției.

Ca să nu se lase mai prejos decât guvernul, opoziția s'a apucat acum și ea să vâneze după „reprezentanți ai ținuturilor ocupate”. Vom afla cu acest prilej și despre popa din Aletea, cât îi este de curat trecutul.

„Magyar-ság” din 8 Sept. anunță că se pregătește în Ungaria un nou impozit, și anume pe vacile al căror lapte e pus în vânzare. Noul impozit ar fi de circa un pengő (30 de lei) pe an, de fiecare vacă. După socotelile făcute, sunt în Ungaria 800 de mii de vaci cu lapte, deci ar fi vorba de un impozit de 24 milioane de lei. Impozitul se va plăti la casa asociației lăptarilor.

În anul 1938 se mplinesc, precum se știe, 900 de ani dela moartea lui Ștefan I-ul, întâiul rege al Ungariei și întru-chirător

în ochii unghurești al Ungariei mari. Se fac deci, am mai vorbit despre ele, pregătiri mari ca să se atragă atenția lumii întregi asupra Ungariei și-asupra cauzei maghiare. Între altele se plănuește să se țină la Budapesta un congres eucharistic al catolicilor din lumea întreagă, adaos minunat la congresul păgân al turaniștilor care se va ține la Budapesta în anul 1937 în amintirea unui mileniu și jumătate dela moartea lui Atila.

Cardinalul unghuresc Serédi, despre care am anunțat în numărul trecut că a fost trimis de Sfântul Scaun să sfințească o bazilică în Anglia, s'a oprit în drum pela mitropolitul belgian Haylem din Namur, și „Magyar-ság” din 8 crt. anunță că s'a dus la el ca să-i ceară, fiindcă arhiepiscopul belgian e președinte al comisiei congresului eucharistic, să se țină congresul eucharistic din anul 1938 la Budapesta. Mitropolitul belgian i-a promis tot posibilul.

După o statistică engleză șoferii au cele mai multe accidente de automobil până la vârsta de 23 de ani și dela 60 de ani în sus.

În Germania s'a adus anul trecut, în August, o lege prin care s'a înființat un credit pe seama celor ce se căsătoresc. Dela intrarea legii în vigoare până în Iunie crt. s'au dat împrumuturi dela stat la 440.826 de perechi, și la 220.844 li s'a iertat o parte din datorie, fiindcă au adus noi nemți pe lume.

În Lituania a fost arestată o bandă de 20 de tâlhari, care sta sub comanda pictorului Alex. Klemances. Pictorul a fost arestat la biserică, fiindcă ziua zăgrăvea bisericii iar noaptea pleca la hoție.

La Bombay trăiește un profesor hindus, care dă niște reprezentanții cumplite, mâncând tot ce nu se poate nchipui. La o reprezentanție de-acestea a mâncat lemne, pahare rupte cu dinții, cuie, o lingură de tinichea topită, apoi a rupt cu dinții glandele cu venin ale unui șarpe și le-a mâncat, și pe urmă a mâncat și capul șarpelui. Profesorul a fost dus pe urmă la spital, unde s'a constatat la radiografie că reprezentanția n'a fost o halucinație, fiindcă toate lucrurile ce le-a mâncat se aflau în stomacul lui.

În capitala insulei olandeze Bali din grupul Sunda s'a dat acum doi ani poruncă femeilor să se îmbrace, deoarece umblau în costumul Evei. Porunca a fost acum revocată, fiindcă, din cauza îmbrăcămintei cu care nu erau obișnuite, femeile mureau una după alta de tuberculoză.

Doi chimiști dela Universitatea din Liverpool,

F. C. Baly și cu fiul Edward, au descoperit metodă prin care pot face o sticlă ce se poate tăia, șlefui și ciopli tocmai ca lemnul.

În satul Sestri Levan depe Riviera italiană întâmplat o minune. Femeie paralizată a să fie dusă cu patul bisericii, spunând că semne că se va însănătoși și de fapt a plecat bisericii ca paralizatul evanghelie: luându-și pași și umblând.

Un doctor neamț, Grauert din orașul japonez Johama, a descoperit microboalei somnului. Microboalei nu fost descoperite de Grauert în creierul și au întârzierea unor case bipolare.

S'a descoperit că tocul-rezervor nu e invenție din zilele noastre. Cu prilejul săpăturilor arheologice din Egipt s'au găsit rezervoare din vremea faraonilor făcute din trestie, la un capăt ascuțite iar la celalalt astupate un capac de aramă.

În mai multe regiuni Carpaților românești a zut săptămâna aceasta padă (în părțile Predealăi, Vulcanului, etc.)

Altă provocare antivalahă

Armata românească care a pat Budapesta a avut multă furcă cu istericalele unui general american, ale faimosului Banu care s'a dovedit mai mult prieten și partinitor al unghurilor Șicanele ce le-a făcut armate noastre acest american vând sunt arătate fără prea multă într'o carte a sa apărută postumul acesta, căreia i s'a dat un răspuns printr'o serie de articule ale d-lui general Mărdărescu.

Vândutul Banholz se laudă cartea sa că a oprit cu bicușca pe ofițerii români ca să ocupe Muzeul Național Maghiar din Budapesta. Se știe din alte relatări noastre, că președintele de neșvăbesc al asociației turanicilor faimosul Iuliu Pekar, a organizat astă vară o pomenire a lui Banholz la Muzeul Național Maghiar pentru pretinsa aceea ispravă bicușca. Acum apoi i se vândutul lui o statuie în grădina Muzeului, din inițiativa și pe primăriei Budapestei. Chipul plit al lui Banholz va ține mână o bicușcă cu care bate din 6 Sept. Data când se inaugura monumentul nu e fixată. Se înțelege că se vor face inaugurate demonstrații lahe.

Prea uităm repede

— Un iredentist dela Budapesta face turneuri prin Ardeal și vrea să deschidă un teatru unguresc în capitala României —

Plămâna aceasta a fost teatrul de vară din Arad o reprezentare a unui „oaspe” Budapesta: a cântărețului Szűcs László.

El a aplaudat în cunoștință cauză toți agenții de aici de atunci, l-au laudat de-a doua în cunoștință de gazetele ungurești, l-au prostestă domniilor ro-cari frecventează din toate tâmpeniile teatru-unguresc, iar autoritățile au vizitat ilustrului la curtea și nu și-au mai bătut capul cu ea, de cumva unele bătut și ele în palme reprezentantului artei noastre.

Szűcs Laszlo a plecat în alte părți ale primăriei României. Și va păși-o ploaie la fel. Va reperta se și-și va umple punga. — Așa se vede — întra fărăi acesteia poji ni orice, căci totul se și se pot aduce în țara noastră orice legi, căci toate acestea când un venetic știe să descopere ușile tainice pe

unde se poate ajunge în grația celor mari.

Domnul Szűcs acesta a fost până acum vreo zece ani artist unguresc în Ardeal. Apoi s'a dus la Budapesta, și după cum ne spun cei ce-l cunosc, a dat presei de-acolo declarații cumplite, că teatrul unguresc e prigonit în România de mama focului, că vine la Budapesta martirizat, ș. a. m. d. Și-a făcut apoi un obicei să cânte la radio numai cântări iredentiste. Pe scenă s'a ilustrat așijderea în roluri iredentiste, ca acela din „Ördöglovas” a lui Lehár, care e oprită în România.

Iar acum domnul Szűcs vine în România pe care a 'njurat-o, și se laudă că după ce-și va fi isprăvit turneul va face la București pe numele lui Fehér Imre (fiindcă acesta-i cetățean român) o trupă de teatru unguresc.

Ne întrebăm uimiți în fața acestei îndrăzneli a iredentistului dela Budapesta și în fața acestei uifucii a autorităților cari l-au încuviințat

turneul: Cum se poate că a fost lăsat să vină să facă bani și planuri de acestea în România un asemenea individ, atunci când legea oprește trupele de teatru ungurești s'aducă artiști din Ungaria, iar pe artiștii ce vin aici în turneu să facă turneie mai mult de două săptămâni? Cine i-a dat lui Szűcs autorizație pentru mai mult de o jumătate de lună, atunci când provocările sale iredentiste nu-l îndrituiau nici la o ședere de o singură zi în România? Cine i-a dat voie să-și bată joc de limba românească, cântând într-o românească ungurizată? Și cine l-a făcut să creadă că poate deschide un teatru unguresc în București, atunci când legea oprește angajări de cetățeni maghiari la teatre, și când cetățeanul unguresc pentru care se calcă legea e un provocător ca dânsul?

Punem aceste întrebări autorităților de resort și așteptăm să ia imediat măsuri, dând fărăi românești jignite satisfacția cuvenită.

In amintirea lui HOREA

— Troița comemorativă dela Hălmași —

— Apel la arădani —

În toamna anului 1784 se pornea în Munții Apuseni de către Horea și „ortacii lui”, — cum spune o cronică locală contemporană — marea și sângeroasă răscoală țărănească, ca șapte luni mai târziu, la 28 Februarie 1785, nenorociții capi ai mișcării, uitați de împăratul dela Viena, să sfârșescă pe roata dela Bălăgrad, alături de miile de gregari împușcați ori spânzurați pela toate răspântiile de drumuri.

Anii 1934, 1935, indică decedate comemorative în viața poporului nostru, atunci împlinindu-se 150 de ani dela acea eroică încercare de emancipare economică și politică. Și faptul acesta nu poate fi trecut cu vederea.

Astfel pentru organizarea unor impunătoare serbări comemorative s'a constituit din vreme un comitet de inițiativă dintre profesorii liceului din Brad, care, prin subscripție publică, adunând fonduri, în planul de realizări materiale, au lăsat să se cioplască 10 troițe de piatră, cu cari să se însemneze localitățile pe unde s'au petrecut momente mai însemnate ale răscoalei. Pe fețele troițelor au fost aplicate plăci de marmoră cu inscripții explicative. Cea dela Iosășel conține nu mai puțin decât 664 cuvinte. Presărate dealungul drumului, aceste monumente prezintă călătorului un minunat capitol de istorie națională, într-o impresionată carte veșnic deschisă, cu filele și slovele de piatră.

Două dintre aceste troițe au fost destinate pentru regiunea Hălmașului din jud. Arad, una pentru Iosășel, cealaltă pentru comuna Hălmași.

Troița dela Iosășel a și fost desvelită în cadrul unor grandioase manifestări populare în anul trecut, la 25 Nov., până-când a doua, din lipsă de mijloace materiale suficiente, zace încă nemontată în curtea reședinței protopopești din Hălmași. Trebuie știut că mai mult decât corpul troițelor, costă betonarea acestora în postamente solide. La fixarea troiței dela Iosășel numai materialul, ciment și fier, pentru consolidarea terenului, a costat aproape douăzeci de mii de lei. Tot acum aceleași cheltuieli reclamă și montarea aceleia dela Hălmași.

Un apel către intelectualii din orașul Arad

Hălmașenii au întreprins o colecție între dânsii pentru montarea troiței, dată fiind însă și situația materială extrem de vitregă a acestei regiuni, nu s'a putut aduna încă suma trebuitoare.

Intârzierea inaugurării e imposibilă, deoarece ciclul serbărilor comemorative se încheie cu acest an din care avem încă numai patru luni.

În consecință, frații noștri se văd coarșnași a apela la sprijinul unui public mai numeros, ce-l poate oferi numai capitala județului, unde se găsec în număr destul de însemnat și fiii ai acestei regiuni, cari în primul rând sunt rugați a da ascultare acestui apel, înscriindu-se pe lista ce li se va prezenta cu suma pe care o pot oferi.

Serbarea de inaugurare

Cu suma adunată, în speranța că se va completa încurând, lucrările de consolidare a terenului și de turnare a postamentului de beton armat se încep în săptămâna aceasta și vor fi terminate până la finea lunii curente, Septembrie.

Serbările de inaugurare se vor face în cursul lunii Octombrie, potrivit unui program ce se va publica la timp în ziare.

Prof. Tr. Mager

Rugăm pe onorații restanțieri să nu uite a-și face datoria față de „Gazeta Antirevizionistă”, achitându-și modestul abonament.

Cum își recrutează partizani generalul Gömbös

„Magyarság” din 6 Sept. des-tăinue că toți slujbașii dela căile ferate ungurești, dela cel mai mic până la cel mai mare, sunt înscriși cu de-a sila în partidul prim-ministrului Gömbös, și că li se rețin din oficiu cotizațiile lunare pentru partid. „Fiecare nou muncitor care e primit la căile ferate, e 'nscris imediat în partidul guvernului. I se dă imediat o cărticică verde, și la fiecare plată a lefii i se 'nscris în carte reținerea pentru cotizația de membru în partid. Cu toate că impozitul pentru partid în-seamnă mult la acești muncitori plătiți din cale oferă de prost.”

„Când se fac plățile, apare la casierie delegatul partidului guvernamental ca să ridice impozitul pentru partid, ...deși regulamentul căilor ferate interzice hotărât angajaților Mav-ului să facă parte din vr'un partid oarecare.”

nație condamnată

— Marea descreștere a nașterilor ungurești. Ce propune un deputat gömböșist pentru sporirea populației. —

legătură cu apelul despre am vorbit în numărul nos-trecut, făcut de Horthy la un-tice ca să aducă mai mulți ri pe lume decât până-acum, publicat în „Budapesti Hirdin 8 crt. un articol interesant deputatului Emeric Martonyi, despre scăderea nașterilor ungurești și despre altele în țară cu asta, scris după da-ticiului maghiar de stati-

torul arată următoarele: În anul 1912 s'au născut pe-trul de azi al Ungariei 35 copii vii la mia de locuitori. Aceasta a scăzut din an în anume așa că în niciun an-tor nu s'a înregistrat vr'o te. În anii 1913 și 1914 pro-pia nașterilor a fost de 33.8— la 1920 abia de 31.4. la 1921 de 28.4, la 1930 de 27.4 la 1931 de 25.4, la 1932 de 21.6, la 1933 de 21.6, la 1934 de 21.6, iar în anul 1935, până la aceasta, de 21 la mie. Crea e prin urmare de 14 în te ani. Față cu aceasta spo-tromânesc e și astăzi de al bulgarilor de 31.3, al sâr-de de 32, iar al cehoslovacilor e de fapt numai cât al nos-tre totuși mai mare, fiindcă e și mortalității e cu mult mică, ceea ce se datorește îngrijiri sanitare mai bune.”

fapt constatat, iar în unele lo-curi stagnarea e totală.

În municipii proporția sporului e în general de unu la mie, iar socotit după orașe se prezintă astfel: Budapesta 0.5, Győr 0.7, Mișcolț 0.3, Seghedin 0.2. În ce-alalte orașe e în total de 2.6, iar după orașe următorul: Budafok 1.1, Pesterzsébet 1, Kaposvár 1.1, Sátoraljaujhely 1.1, Senteș 0.1, Zalaegerszeg 0.6, etc. În satele cu populație peste 10 mii de lo-cuitori e în general de 6.1.

Vorbind apoi despre sistemul Einkindereului și Zweikindereiu-lui, autorul arată că chiar dacă n'ar bântui în Ungaria sistemul unui singur sau niciunui copil, și-atunci, cu sistemul de doi copii, dispariția e sigură. S'a so-cotit că mia de locuitori se reduce în 30 de ani, cu si-stemul de doi copii, la 621 de înși, în 60 de ani la 381, în 90 de ani la 240, în 120 de ani la 149, în 150 de ani la 92, în 300 de ani la 8 înși.

Deputatul gömböșist propune următoarele mijloace de îndrep-tare:

Să se dea familiilor cu mai mulți de trei copii re-duceri de impozite și redu-ceri de taxe la moșteniri și la transcrierile de averi. În schimb să se majoreze im-pozitul și taxele celor cu copii pușini sau cu niciun copil.

Să se întinzeze o Casă generală pentru sprijinirea familiei; să se impună în folosul acestei case, după proporția venitului brut, fie-care burlac și fiecare bărbat fără copii sau cu un singur copil, în schimb să se dea lie-căruia care are trei sau mai mulți copii o indemnizație lunară, peste un anumit mi-nimum de câștig, deaseme-ne să se dea o anumită indemnizație și acelor cari au un copil sau doi dar li-i venitul brut mai mic decât minimumul de existență cu-venit.

CEA MAI BUNĂ REVISTA ILUSTRATĂ DIN ȚARA TIPĂRITĂ ÎN CONDIȚIUNI TECHNICE SUPERIOARE, PE HĂRTIE CROMO, ESTE

ILUSTRATIUNEA ROMÂNĂ

EDITATA DE ZIARUL „UNIVERSUL“

Săptămâna internațională

— Conflictul italo-abisinian în fața Ligii Națiunilor. Alte amenințări englezești la adresa Italiei Ungaria și Austria cer egalitate de înarmare. —

Sesiunea extraordinară începută la 4 Sept. a Ligii Națiunilor n'a izbutit să găsească nicio soluție în chestia conflictului Italiei cu Abisinia. Discuțiile s'au continuat deci în sesiunea ordinară, care s'a început de Luni sub președinția nouă a d-lui Beneș, ministrul de externe al Cehoslovaciei.

În sesiunea extraordinară delegatul francez al Abisiniei, d. Gaston Jéze, spusese fără înconjur că nu e vorba de culturalizarea Abisiniei, ci de eucerirea, de gătuirea ei, deci Abisinia face din nou apel la Ligă să judece după dreptate. Discursul lui Jéze a pricinuit protestări furtunoase în Italia. Delegația italiană s'a retras dela ședințe, spunând că nu mai stă de vorbă cu Abisinia ci numai cu Societatea Națiunilor. Presa italiană a publicat în contra d-lui Jéze atacuri furibunde, numindu-l francmason și vândut. Abisinia a trimis în locul său la ședințele Ligii pe ministrul abisinian dela Paris Tekle Hawariat. Apoi discuțiile s'au continuat între Anglia, Franța și alte state din Ligă, fără să se fi ajuns la nimic. A precumpănit tot timpul propunerea Angliei; ca să se găsească vr'o soluție care să păstreze independența Abisiniei.

Sesiunea ordinară a Ligii s'a început Luni în atmosfera aceasta.

Ministrul de externe al Angliei, Hoare, a ținut un mare discurs pentru respectarea statutului Ligii Națiunilor, care pretinde egalitatea țărilor ce fac parte din Ligă și împiedecarea războiului. După dânsul au luat cuvântul în zilele următoare delegații celorlalte state. La soluții nu s'a ajuns nici cu discursurile lor. Delegatul unguresc, generalul Tanczos, a găsit nemerit prilejul ca să ceară pe seama țării sale egalitatea de înarmare, deoarece Ungaria, ca lupul din fabulă, ar fi primejduită de vecini. Delegatul austriac a cerut și el „egalitate” pentru Austria. (Să ne însemnăm: ambii au venit cu-aceste pretenții tocmai în momentul când țările lor făceau manevre.) După delegații celorlalte state a luat Vineri cuvântul d. Laval, prim-ministrul Franței, vorbind și pentru respectarea statutului Ligii Națiunilor și pentru îndreptățirea campaniei italiene n'contra Abisiniei.

Paralel cu ședințele consiliului Ligii a ținut ședințe comisia de cinci, care a fost numită în sesiunea extraordinară din săptămâna trecută ca să redacteze o propunere pe care s'o prezinte plenului Ligii, după ce va fi arătat-o întâi Italiei și Abisiniei.

Până în momentul când scoatem gazeta comitetul de cinci nu și-a prezentat raportul, deoarece Franța face greutăți aducerii unei propuneri care n'ar fi pe placul Italiei. Anglia voiește o propunere care să oblige statele ce fac parte din Ligă să

ia măsuri în contra Italiei în cazul că Italia ar începe războiul, iar Franța nu-și dă consimțământul la aceasta, din pricină că în alte cazuri similare (războiul din America de sud, etc.) Liga Națiunilor n'a găsit de cuviință să aplice sancțiuni.

Pregătiri de război

În vreme ce discuțiile dela Geneva înaintează în chipul acesta pesimist, Italia, Abisinia și nu mai puțin Anglia și-au continuat toată săptămâna cu cea mai mare febrilitate pregătirile de război. Abisinia a ordonat mobilizare generală.

Italia a dat poruncă ca în ziua când se va începe războiul să se mobilizeze demonstrativ 1000000 de oameni rămânând firește, pela casele lor — și câteva sute de mii de femei. Împărăteasa Abisiniei a făcut deasemenea un nou apel la femei, de-o parte ca să se roage pentru viitorul țării și pentru pace, iar de alta ca în caz de război să meargă și ele pe fronturi.

Anglia a trimis noi corăbii de război și trupe în Egipt, în Marea Mediteraneană în Somalia engleză, etc. S'a anunțat că îndatăce Italia ar începe războiul, Anglia va închide la Gibraltar drumul din Mediteraneană, în Atlantic, și că va închide deasemenea canalul Suez.

Presă italiană a publicat iarăși articole furioase în contra Angliei.

O telegramă din Paris anunță că, oricare ar fi hotărârea Ligii Națiunilor, Italia nu va renunța cu niciun chip la expediția în contra Abisiniei, înaintând cu trupele cel puțin până la Adna, unde acum 39 a fost învinsă de abisinieni.

Frământările monarchiste DIN GRECIA

Președintele consiliului de miniștri grecesc a dat o proclamație anunțând că la sfârșitul lunii viitoare se va face plebiscit pentru restaurarea monarchiei.

Proclamația a trebuit dată fiindcă ofițerii monarchiști amenințau că vor face o lovitură de stat. Cu câteva ceasuri înainte de a se hotărî plebiscitul, parlamentarii monarchiști au pretins deasemenea în chip furtunos

restaurarea monarchiei. Pe culoarele parlamentului s'a iscat între monarchiști și republicani o mare încăierare. A intervenit armata. Republicanii au rănit cu acest prilej pe comandantul de corp de armată Panaiotakos, care din pricina aceasta și-a dat apoi demisia din postul ce-l ocupa. Ministrul de interne Rallis, care avea sentimente republicane, și-a dat demisia.

Alte știri externe

Faimosul Rickett, cel care a încheiat contractul concesionării la petroliștii americani și englezi a bogățiilor subpământene ale Abisiniei, a sosit fără veste la Budapesta ca să se întâlnească

— zice presa maghiară — cu un fost ministru turcesc. El a declarat presei ungurești că nu recunoaște anularea contractului, și că Italia dacă va ocupa Abisinia, va trebui deasemenea să-l respecte.

Rusia Sovietică face manevre în regiunea Kievului. Participă la ele și delegații de ai armatei franceze și italiene.

Se zvonise că Italia încheie un tratat de neagresiune cu Germania. Știrea a fost desmintită de guvernul german.

Răspândiți

„Gazeta Antirevizionistă” printre prieteni și cunoșcuții D-Voastre.

Adunarea generală a „Astrei”

„Asociația pentru literatură și cultura poporului român din Transilvania” își ține astăzi la Sătmar adunarea generală.

După adunarea generală de-acum anul, consacrată la Târgu-Mureș desromânizațiilor din Săcuime, congresul de a-

cum e merit să atragă atenția obștei române asupra situației nărilor depe granița vestică, și asupra lor și laudabilelor fări ce se fac la Sătmar, pentru deșteptarea și elementului românesc.

Comemorarea marelui bătrân dr. Aurel Cosma

Ieri la orele 11 s'a oficiat în biserica ortodoxă din Timișoara-Fabric un parastas pentru pomenirea fostului ministru dr. Aurel Cosma, dela moartea căruia s'au implinit în vara aceasta patru ani de zile. În aceeași zi, la orele 12, a avut loc în sala festivă a prefecturii din Timișoara o ședință solemnă de comemorare, aducând omagii memoriei dispărutului d-nii dr. D.

Nistor, prefectul județului Coman, primarul orașului Avram Imbroane, se general al ministerului lor, și alți frunțași ai publice din Bănat.

În vederea acestei ocazii revista timișoarească „Ceafărul”, a d-lui dr. Cosma-junior, a apărut o festivă, închinată defunct.

Știri din țară

Partidul național-creștin a ținut ieri la Oravița un congres regional. Au participat dnii Oct. Goga, Nichifor Crainic, Al. Hodoș, și alți frunțași.

România a ncheiat cu Germania o nouă convenție comercială, în baza căreia vom putea exporta în Germania până la 1 Ianuarie 1936, 20 mii de capete de porci, 8000 de bovine, o cantitate însemnată de petrol și alte mărfuri. Exportul de bovine se va începe săptămâna viitoare. Ieri s'au început la abatorul dela Șofronea tăierile de porci pentru Germania, în prezența și după indicațiunile unui expert trimis de centrala pentru import de vite a Germaniei.

Datorită acestei convenții cu Germania și convențiilor încheiate de curând cu Austria și Cehoslovacia, prețul porcilor s'a urcat așa de mult în regiunea apuseană a țării și în special în Bănat, încât a ajuns la 28 Lei kilogramul de greutate vie, cum n'a mai fost de acum 10 ani.

La Arad s'a judecat o nouă serie de spioni ungurești: Ludovic Unger, comerciantul Șt. Kocsik, birjarul Kurázs din Timișoara și șvabul Franz Müllele din Săn-Mărtin. Spionii erau în legătură cu subcentrul de spionaj dela Ceaba. Se duceau acolo peste moșia dela frontieră a lui Franz Müllele, conduși și readuși de acesta, iar banii lui Iuda și-ai primeau fie la Ceaba, fie prin ofițierii postale românești din zona graniței. Doi dintre spioni, Unger și Kocsik au recunoscut,

și li s'a dat întâiului 10 ani de închisoare, al doilea 5 ani de silnică. Müllele a susținut pe Unger și pe Kocsik la graniță, dar n'a spus nimic; a fost condamnat la închisoare. Kurázs a achitat fiindcă nu s'ar găsit că e identic cu spionul Ceaba la Timișoara sub fals de Szegfű. Procurorul cut apel în contra tuturor tințelor.

Reluarea legăturilor de rată între România și Ungaria s'a făcut la 15 Septembrie amănat pentru primele luni Octomvrie.

Săptămâna aceasta va începe procesul tratat de devize, dar a toșt pentru 24 Oct.

Cenzura și starea de diu au fost prelunge încă șase luni.

La Călărași, în Turda, au fost omorâto tocmai ca la Paști la trei țărani români, care seseră atrași la o pe ungurească.

Ucișorii au fost așof preofat protestant Bir românul renegat Iulian dovan, primarul comari au fost condacum de tribunalul Turda la câte 15 ani silnică. Alți 11 criminosi au fost condamnați la 12 ani temniță grea audiat la proces pe martori.